

Ярослав Чайковський

НОРМАТИВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

В економіці сучасної України зберігається значення системи банківського кредитування, котра дає змогу підприємствам використовувати значні залучені ресурси для розширеного виробництва та обігу продукції.

Однак відсутність чіткої організації кредитування, разом з іншими чинниками, не дає можливості як банківським установам, так і підприємствам-позичальникам широко використати кредити для розвитку своєї діяльності.

У банківській практиці нагромадилось чимало проблем, пов'язаних з порушенням принципів кредитування; кредит знизив свої стимулюючі якості.

Отже, потрібна державна програма удосконалення системи банківського кредитування позичальників, котра охоплює нормативно-правові (організаційні) та економічні напрямки функціонування кредиту в економіці.

У нормативно-правовому (організаційному) сенсі доцільно забезпечити наступне.

1. Покращити регулятивну базу, в тому числі закони, котрі захищають права кредиторів. Зокрема прийняти Закон України "Про банківське кредитування" з врахуванням об'єктивних законів функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування, де визначити як відповідальність банку, так і позичальника, а також держави та ін.

Серія: Економіка

На наш погляд, Закон України "Про банківське кредитування" повинен комплексно визначити "правила гри" в процесі кредитування:

- охоплювати всі види банківських кредитів, включаючи кредити, котрі не одержали в даний час належного розвитку, – іпотечний кредит, консорціумні кредити, довготермінове кредитування, форми і методи кредитування (кредитна лінія, овердрафт, контокорент);

- регулювання проведення інших активних операцій, що не належать до категорії банківського кредиту, але, здійснюючи котрі, банки набувають прав кредитора, а особи, на чію користь проведено операцію, зобов'язані згідно з укладеною угодою сплачувати певні грошові кошти (факторинг, форфейтинг, лізинг, авалювання, акцептування і врахування векселів, надання гарантій, порук тощо);

- організацію контролю у процесі кредитування (обсяг контролю, аудит кредитних операцій);

- передбачати інфляційні моменти;

- страхування кредитних ризиків та інші важливі питання.

Прийняття нового Закону "Про банківське кредитування", на нашу думку, дасть змогу збільшити обсяги банківського кредитування, зменшити ризики у сфері активних кредитних операцій. У підсумку виграють не лише банки, а й позичальники, котрі матимуть змогу розширити свою діяльність за рахунок кредитних коштів. У виграші буде й держава, оскільки з пожвавленням банківського кредитування зросте обсяг надходжень до бюджету у вигляді податків.

2. Сформувати інфраструктуру кредитних операцій (у тому числі інформаційного, методичного, кадрового забезпечення та ін.). Так, Національному банку України розробити:

- Нове Положення "Про кредитування";

- Методику оцінки кредитного ризику та управління ним;

- Положення "Про роботу з проблемними кредитами";

- Рекомендації з аналізу кредитного портфеля та ін.

3. Необхідним є також розробка єдиної методичної бази організації кредитування. Якщо керуватися вказівками Національного банку України, то банки зобов'язані розробити та затвердити за рішенням відповідного органу банку внутрішньобанківське положення про порядок проведення кредитних операцій і методику проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку) та ряд інших [1].

Перелік методичної документації, що її рекомендує Національний банк України, не вичерпує, на наш погляд, всього набору методичних розробок, котрий повинен мати кожен банк для ефективної організації кредитування. Цей перелік доцільно доповнити наступними методичними вказівками:

- положення про кредитні комітети банку та кредитні комісії філій;

- порядок встановлення і перегляду лімітів;

- кредитні послуги комерційного банку;

- положення про порядок прийняття рішень щодо надання кредитів;

- регламент здійснення кредитного моніторингу;

- регламент роботи з заставою при проведенні кредитних операцій;

- порядок укладення договорів на страхування майна, наданого в заставу;

- методи управління проблемними кредитами тощо.

В економічному сенсі було б важливо здійснити такі заходи:

1. Знизити ціну кредиту та розширити його доступ для ширшого кола клієнтів. Процентні ставки банків за кредитами можна зменшити, якщо клієнт дає банку значні доходи за валютними операціями, акредитивами, гарантіями та ін. Така політика потребує диверсифікації банківських операцій, надійної та ефективної системи контролю відносин з кожним клієнтом. Процентна ставка банків за кредитами може бути зменшена, якщо позика диверсифікує кредитний портфель банку. Пропонується при укладанні кредитних договорів передбачити постійне коригування процентної ставки у випадку зміни облікової ставки НБУ, темпів інфляції та ін.

2. На сучасному етапі для стимулювання надання банками довготермінових позик на інвестиційну діяльність необхідне наступне.

По-перше, вирішити питання надання пільг щодо створення обов'язкових резервів, оподаткування доходів і використання прибутку банків;

По-друге, створити умови для акумуляції у банках значних вкладів, щоб забезпечити необхідний обсяг кредитів, котрі мають надавати банки. Для цього необхідно стимулювати формування термінових депозитів шляхом диференціації норм обов'язкових резервів залежно від складу депозитів, зниження податку на прибуток за процентами на термінові депозити.

Серія: Економіка

3. На нашу думку, українським комерційним банкам у сучасних економічних умовах основний акцент при виборі рішення про надання кредиту позичальникам-юридичним особам необхідно робити на якість менеджменту, аналіз фінансових звітів і рахунків і, лише в останню чергу, на забезпечення (див. рис. 1).

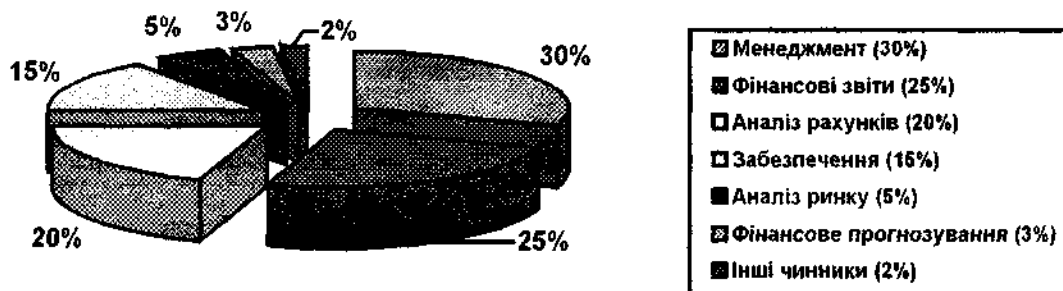

Рис. 1. Пропонована структура чинників, котра впливає на рішення комерційного банку про надання кредиту

4. Здійснити адаптацію міжнародного досвіду кредитування до української банківської практики, звернувши особливу увагу на розвиток кредитних ліній, овердрафтів, контокоренту, консорціумних кредитів.

Одними з найперспективніших напрямків банківського кредитування підприємств є кредитна лінія, овердрафт і контокорент.

Однак, українська практика кредитування у межах кредитної лінії суттєво відрізняється від зарубіжної. У зарубіжній практиці кредитна лінія відкривається на термін до 1 року або від 3 до 5 років. В українській практиці кредитна лінія відкривається на термін не більше 1 року і коротші терміни. Особливістю кредитних ліній у зарубіжній практиці є те, що вони не є безумовним контрактом, обумовленим для банку. Так, за ним зберігається право відмовити клієнту у видачі позики в рамках затвердженого ліміту, якщо він визначить погіршення фінансового стану позичальника [2: 224] або порушення умов кредитного договору. Українські ж банки не завжди дотримуються цього правила. У випадку зниження класу позичальника вони часто навіть не переглядають ліміти кредитної лінії.

До числа найважливіших проблем кредитування у межах кредитної лінії слід віднести обґрунтування способу визначення ліміту кредитування.

Визначення ліміту кредитування позичальника у межах кредитної лінії необхідно проводити послідовно в 4 етапи:

- оцінка кредитоспроможності позичальника;
- дисконтування активів позичальника з урахуванням виділення чотирьох груп ліквідності активів і встановлення коефіцієнта дисконтування залежно від групи ліквідності та класу кредитоспроможності позичальника;
- врахування як джерел фінансування підприємств кредиторської заборгованості і власних коштів;
- зіставлення суми ліміту кредитування або суми кредитного ризику з граничною величиною максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, виходячи з нормативних вимог Національного банку України.

Вітчизняним комерційним банкам варто використовувати наступний зарубіжний досвід функціонування кредитних ліній:

- спеціальну процедуру відкриття кредиту, котра передбачає попередню домовленість клієнта з банком про можливість безперешкодного одержання кредиту в момент виникнення потреби у банківській позиції;
- застосування постійних кредитних ліній (evergreen), де відсутні фіксовані дати погашення кредитів;
- використання кредитних ліній обов'язкового характеру: відновлювальні і невідновлювальні;
- застосування кредитних ліній, за умовами котрих банк погоджує з позичальником загальний ліміт для всієї материнської компанії. Окремі підприємства всередині компанії можуть одержувати кредити в межах визначених сублімітів "під загальною парасолею".

На наш погляд, у Положенні Національного банку України "Про кредитування" доцільно було б виокремити всі види кредитних ліній.

Серія: Економіка

Одним з методів кредитування, що широко використовується комерційними банками розвинутих країн світу і перспективний в Україні, є овердрафт. Банк допускає тимчасову наявність дебетового сальдо на поточному рахунку.

Вітчизняна практика застосування овердрафту також відрізняється від зарубіжної практики. Принципова різниця – в термінах кредитування. Так, терміни овердрафту у Великобританії – від декількох місяців до декількох років [4: 197], у той час як в українській практиці загальний термін дії договору за овердрафтом не більше одного року.

Зарубіжний досвід застосування у банківській практиці кредитування у формі овердрафту свідчить, що:

- банки надають такі кредити клієнтам з метою оптимізації платіжного обороту та виконання в повному обсязі зобов'язань клієнтів за поточними платежами;
- цільового характеру такий кредит не має;
- овердрафт – короткотермінове кредитування позичальника;
- кредит у формі овердрафту може видаватися як під відповідне забезпечення, так і бланковий;
- плата за користування овердрафтом може включати також комісійну винагороду;
- використання позичальником овердрафту не виключає оформлення ним у банку й інших кредитів, якщо очікується збільшення потреб у залучених коштах, що перевищують запланований розмір дебетового сальдо за овердрафтом;
- відносини за овердрафтом регулюються особливим договором між банком і клієнтом.

Метод кредитування обумовлює форму кредитного рахунка, котрий використовується для видачі та погашення кредиту.

У даний час в практиці кредитування вже не використовуються спеціальні позичкові та контокорентні рахунки (активно-пасивні або поточно-кредитні). Однак в умовах ринкової економіки класичним методом кредитування визначено контокорент [3: 55]. Контокорент – це договір про взаємне кредитування. Надається з метою прискорення платіжного обороту клієнта. Банк відкриває клієнту єдиний контокорентний рахунок (поточний у такому разі закриває). По дебету цього рахунка йдуть всі платежі клієнта, пов'язані з його виробничою діяльністю і розподілом прибутку, а в кредит зараховуються виручка та інші поступлення на користь підприємства. Кредитове сальдо рахунку свідчить про наявність у підприємства в обороті у даний момент власних коштів, а дебетове сальдо – про залучення в оборот банківського кредиту, за котрий стягується процент. Контокорентний рахунок не виключає оформлення клієнтом у банку інших видів банківського кредиту, котрі надають з кредитних рахунків, а зараховують або в кредит контокорентного рахунку, або спрямовуються безпосередньо на оплату рахунків постачальників.

Слід зазначити, що кредитна лінія, овердрафт і контокорентний кредит надаються у комплексі з розрахунково-касовим обслуговуванням тільки фінансово стійким підприємствам, котрі не допускали випадків протермінування повернення кредитів і несвочасної сплати відсотків, здійснюють прибуткову діяльність, стабільну виробничу або торговельну діяльність, що характеризується швидким обертанням коштів, мають постійні замовлення на виробництво та реалізацію продукції. Механізм надання кредитної лінії, овердрафту і контокорентного кредиту передбачає наявність постійних ділових взаємовідносин між банком і клієнтом, повну поінформованість банку щодо стану справ свого позичальника та високий рівень довіри до нього.

Описані вище принципові положення побудови кредитних відносин з видачі цільового кредиту, кредитної лінії, овердрафту, контокоренту, на нашу думку, можуть бути успішно використані нашими банківськими установами для розробки відповідних положень з врахуванням чинного законодавства у сфері кредитування, фінансів, податків, обліку та звітності.

Ці пропозиції сприяли б дотриманню принципів кредитування, зниженню ризиків у взаємовідносинах банку з позичальниками.

Література

1. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків. Затверджено постановою Правління НБУ від 6 липня 2000 р. № 279// Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності.–2000.–№9.–С.54–73.
2. Банковское дело: Учебник.–2-е изд., стереотип./ Под ред. проф. В.И. Колесникова, проф. Л.П. Кроливецкой.–М.: Финансы и статистика, 1996.–480 с.
3. Івасів Б.С. Кредитний механізм і деякі його форми// Вісник Національного банку України, 1997.–№11.–С.54–56.
4. Усоскин В. М. Современный коммерческий банк: управление и операции.–М.:«Все для вас», 1993.–320 с.

Серія: Економіка

Анотація

Визначено нормативно-правові (організаційні) та економічні напрямки вдосконалення системи банківського кредитування. Сформульовано нові елементи механізму кредитування з використанням кредитної лінії.

Annotation

Normative and legal (organisational) and economic directions of the bank crediting system improving have been defined. New elements of crediting mechanism using a credit line have been formed.

УДК 336.531.2